

Teresa DROZDEK-MAŁOLEPSZA*
Eligiusz MAŁOLEPSZY**
Daniel BAKOTA***

Marsz na Polską Górę jako przykład zawodów wojskowo-sportowych na Wołyniu (1934–1939)

Streszczenie

Celem badań było przedstawienie Marszu na Polską Górę jako przykładu zawodów wojskowo-sportowych w latach 1934–1939. W 1934 r. zorganizowano zawody marszowe w nowej formule – zamiast Marszu Gwiaździstego na Polską Górę powrócono do Marszu na Polską Górę w cyklu dwudniowym. Począwszy od 1935 r. zawody marszowe rozgrywano w ciągu 1 dnia. Na tych zasadach rozgrywano zawody Marsz na Polską Górę do 1939 r. Materiał źródłowy stanowiły źródła archiwalne, źródła drukowane oraz literatura. Zastosowano metodę analizy źródeł historycznych, indukcji, dedukcji, syntezy oraz metodę porównawczą. W pracy ukazano genezę zawodów marszowych na Wołyniu, datującą się na lata dwudzieste XX w. Przedstawiono organizację i przebieg zawodów, a także rezultaty Marszu na Polska Górę w latach 1934–1939. W zawodach marszowych brały udział głównie drużyny jednostek Wojska Polskiego oraz zespoły polskich organizacji i towarzystw społecznych, zespoły o charakterze przysposobienia wojskowego, a także kluby sportowe. Zawody Marsz na Polska Górę organizowano corocznie w ciągu jednego lub dwóch dni, w czerwcu lub w pierwszej dekadzie lipca. Stanowiły nie tylko czynnik kształtowania aktywności fizycznej, lecz także dbania o tężyznę fizyczną w sposób charakterystyczny dla przysposobienia wojskowego. Uczestniczyły w nich drużyny wojskowe oraz towarzystw i organizacji, m.in. Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży, Kolejowego Przysposobienia Wojskowego, Poczтового Przysposobienia Wojskowego, Przysposobienia Wojskowego Lotniczego, Ochotniczej Straży Pożarnej, Związku Strzeleckiego, Związku Rezerwistów, głównie z obszaru II Dowództwa Okręgu Korpusu.

Słowa kluczowe: zawody marszowe, Marsz na Polską Górę, Wołyń, lata 1934–1939.

* dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii; e-mail: t.drozdek-malolepsza@ajd.czyst.pl

** dr hab. prof. AJD, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii; e-mail: e.malolepszy@ajd.czyst.pl

*** dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Instytut Wychowania Fizycznego, Turystyki i Fizjoterapii; e-mail: d.bakota@ajd.czyst.pl

Wprowadzenie

W zakresie stanu badań największe znaczenie poznawcze posiadają prace Aleksiego Chmiela¹ – publikacje te stanowią przyczynek do omawianej w niniejszej pracy problematyki. Tradycje zawodów marszowych na Wołyniu sięgają 1927 r., kiedy to odbyły się zawody marszowe na trasie Ołyka–Łuck². Marsz na Polską Górę zorganizowano z okazji rocznicy bitwy Legionów Polskich pod Polską Górą i Kostiuchnówką w 1916 r. W 1934 r. przeprowadzono zawody marszowe w nowej formule – zamiast Marszu Gwiazdzistego na Polską Górę powrócono do Marszu na Polską Górę w cyklu dwudniowym. Począwszy od 1935 r. zawody marszowe odbywały się w ciągu 1 dnia. Na tych zasadach rozgrywano zawody Marsz na Polską Górę do 1939 r.

Cel badań

Celem badań było przedstawienie Marszu na Polską Górę jako przykładu zawodów wojskowo-sportowych w latach 1934–1939. W artykule wysunięto następujące problemy badawcze:

1. Jak kształtował się przebieg zawodów Marsz na Polską Górę na Wołyniu w latach 1934–1939?
2. Jakie uwarunkowania miały wpływ na organizację i przebieg zawodów marszowych?

Material i metody

W badaniach zastosowano metodę analizy źródeł historycznych, indukcji, dedukcji, syntezy oraz metodę porównawczą. W zakresie badań źródłowych analizie poddano zebrany materiał źródeł archiwalnych, drukowanych oraz prasowych. Wykorzystano także literaturę odnoszącą się do dziejów sportu, ze szczególnym uwzględnieniem okresu międzywojennego.

¹ A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego na Kresach Wschodnich II RP*, „Szkice Humanistyczne” 2015, nr 38 (3–4), s. 305–327; tegoż, *Wychowanie fizyczne i sport w Wojsku Polskim 1918–1939*, Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola, Lublin 2017. Zob. też. tegoż, *Marsz Szlakiem Mierosławskiego jako największe zawody sportu marszowego w Wielkopolsce w II RP*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 61–72.

² Tenże, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 316–317.

Wyniki

Marsz na Polską Górę odbywał się pod protektoratem Wołyńskiego Okręgu Związku Legionistów, był organizowany przez Zarząd i Komendę Związku Strzeleckiego Podokręgu Wołyń. Zawody Marsz na Polską Górę były „marszem o charakterze patrolowym typu wojskowo-sportowego ze strzelaniem; sprawdzianem sprawności marszowej uczestniczących patroli; marszem eliminacyjnym do Marszu Szlakiem Kadrówki; marszem o charakterze propagandowym, mającym na celu umożliwienie zawodnikom zwiedzania miejsc w czasie walk Legionów Polskich”³. Oddziały Związku Strzeleckiego (ZS) Podokręgu Wołyń corocznie brały udział w Marszu na Polską Górę⁴.

W 1934 r. zawody Marsz na Polska Górę rozegrano w ciągu dwóch dni, 16–17 czerwca 1934 r.⁵ W zakresie przygotowań do marszu i jego przeprowadzenia wydana została specjalna instrukcja pt. *Instrukcja okręgowych eliminacyjnych zawodów marszowych na „Polską Górę”*⁶. Znajdujemy w niej informacje nt. przygotowania i wyłonienia najlepszych drużyn, które wzięłyby udział w Marszu na Polską Górę, o marszach eliminacyjnych, rozgrywanych na szczeblu powiatu, które miały zostać rozegrane do dnia 10 czerwca 1934 r. Jeszcze wcześniej, bo w maju 1934 r., miały być realizowane treningi marszowe. Wymogiem dla zawodników biorących udział w marszu były obowiązkowe badania lekarskie⁷. Pomocy w organizacji zawodów udzielili wojewoda wołyński Henryk Józewski, starostowie powiatów Łuck i Kowel, kierownik szpitala powiatowego dr Kubaszewski⁸.

Komendantem marszu (1934 r.) był kpt. Scheiner. Trasa wynosiła 40 km długości i została podzielona na dwa etapy: pierwszy – stacja Maniewiczze (przez Sewerynowkę i Lisów) do Podhacia, drugi – od Podhacia do Polskiej Góry. Jak pisze Aleksy Chmiel,

do zawodów zaproszono wojsko, Policje Państwową, Związek Legionistów, Związek Rezerwistów, Straż Pożarną i stowarzyszenia prowadzące działalność związaną z przysposobieniem wojskowym. Do marszu zgłosiło się 16 drużyn, w tym 4 wojskowe, 2 Korpusu Ochrony Pogranicza (KOP) i 10 drużyn ZS. W zawodach nie mogli wziąć udziału zawodnicy poniżej 18 roku życia. Punkty kontrolne wyznaczono w st. kol. Maniewiczze, w Sewerynowce i Lisowie⁹.

³ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 4, с. 2.

⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 32, с. 130.

⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 320–321.

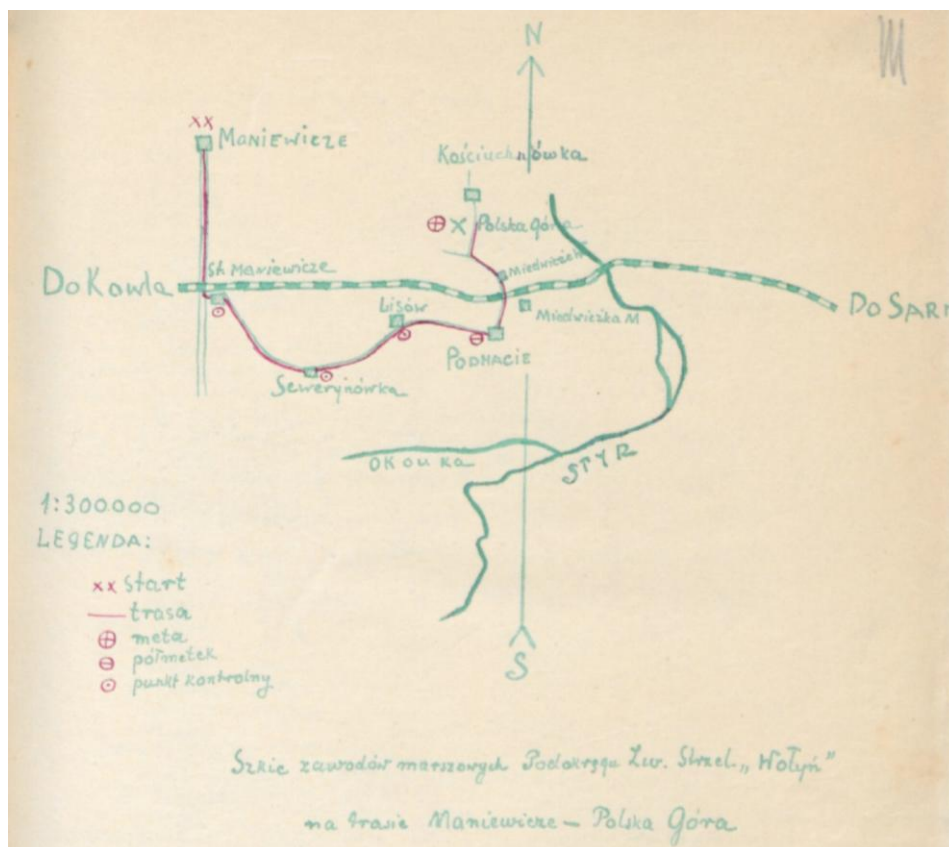
⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 23, с. 1–4.

⁷ Тамże.

⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 69.

⁹ A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 320.

Pierwszy etap ukończyło 15 drużyn. Jedna drużyna została zdyskwalifikowana ze względu na nieukończenie półmetka marszu przez dwóch zawodników. Ponadto, jedna drużyna ukończyła półmetek marszu bez jednego zawodnika¹⁰.

Fot. 1. Trasa zawodów Marsz na Polską Górę w 1934 r.

Źródło: Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 72.

Start II etapu marszu miał miejsce 17 czerwca 1934 r. o godz. 7.30. W grupie drużyn wojskowych zwyciężył Batalion KOP Rokitno (540 pkt), przed Batalionem KOP Żytyń (538 pkt), 43. Pułkiem Piechoty Dubno (530 pkt), 24. Pułkiem Piechoty Łuck (527,5 pkt) i 50. Pułkiem Strzelców Kresowych Kowel (519 pkt), natomiast wśród drużyn ZS zwyciężyła drużyna Dubno (527 pkt), przed Żytniem – powiat Równe (517 pkt), Borszczówką – powiat Równe (512 pkt), Zdobunowem (503 pkt), Kowlem-Miastem (499 pkt), Kowlem-Powiatem (359

¹⁰ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14; фонд 129, опис 1, справа 23, с. 1. Instrukcja okręgowych eliminacyjnych zawodów marszowych na „Polską Górę”, Łuck, dnia 27 maja 1934 r.

pkt), Krzemieńcem (359 pkt), Kostopolem-Janową Doliną (358 pkt), Łuckiem (348 pkt) i Horochowem (336 pkt)¹¹.

Drużyna ZS Dubno wystąpiła w następującym składzie: Bolesław Olkiewicz (drużynowy), Franciszek Bitrych, Ludwik Bojda, Fryderyk Dębowski, Anannij Furmaniec, Bazyli Gaweluk, Timofiej Gorbunow, Adolf Kwecki, Paweł Łapturenko, Michał Łapturenko, Bronisław Słobodzieniuk, Jan Sowa i Tadeusz Szpitalewski¹². W drużynie 43. pp Dubno wystąpili wojskowi: Stanisław Krawczyk (drużynowy), Waldemar Bartoszek, Stanisław Eichler, Józef Grabowski, Bolesław Iłowski, Franciszek Kalabis, Jerzy Krawczyk, Adolf Langner, Jan Pękalski, Rufim Połap, Stefan Pyłypiec, Stanisław Śliwowski i Alojzy Tronin¹³. Po zakończeniu marszu miały miejsce defilada oraz okolicznościowe przemówienia, głos zabrał m.in. senator Rzeczypospolitej, prezes ZS Podokręgu Wołyń – Antoni Staniewicz. Na mecie marszu, w Polskiej Górze znajdowały się „tłumy publiczności” oraz orkiestra ZS Rożyszcze (z kapelmistrzem Głowaczakiem).

W roku 1935 Marsz na Polską Górę odbył się na trasie: stacja Maniewicze–Sewerynowka–Lisów–Podhacie–Polska Góra. Trasa marszu wynosiła 32 km¹⁴. Zawody rozegrano w trzech kategoriach: kategoria A – wojsko, KOP, Policja Państwowa; kategoria B – ZS oraz stowarzyszenia wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, wiek uczestników powyżej 21 lat; kategoria C – ZS oraz stowarzyszenia wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, wiek uczestników 18–21 lat. Marsz podzielono na 2 etapy: Maniewicze–Podhacie (22 km) oraz Podhacie–Polska Góra (10 km). W skład kierownictwa marszu wchodził m.in. Henryk Ambrogowicz, Jan Boguszewicz, Aleksander Jawirczak, Stanisław Michno, Władysław Niementowski, Zbigniew Orzeł, Stanisław Stańkowski, Stefan Witczak. Przewodniczącym komisji sędziowskiej był Marian Jasiński. Opiekę medyczną marszu stanowiło 3 lekarzy, 2 sanitariuszy oraz 2 strzelców¹⁵.

Uczestnicy (drużyny) Marszu na Polską Górę w dniu 6 lipca 1935 r. o godz. 18.30 zgłosili się do punktu zbiórki na stacji kolejowej Maniewicze. Następnym punktem, przewidzianym w regulaminie organizacyjnym, były badania lekarskie. Start pierwszej drużyny w zawodach marszowych nastąpił w dniu 7 lipca 1935 r. o godz. 4.15. Kolejne drużyny startowały w odstępach 2 minut. Punkty kontrolne Marszu na Polską Górę wyznaczono 4 km od Maniewicz, w Sewerynowce, następnie w Lisowie, na półmetku w Podhaciu, oraz na mecie na Polskiej Górze.

W kategorii B (oddziałów ZS oraz stowarzyszeń wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego – dla osób w wieku powyżej 21 lat) zwyciężył

¹¹ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 70–71; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 320.

¹² Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 14.

¹³ Тамże.

¹⁴ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 33, с. 1.

¹⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 24, с. 5–7.

ZS Janowa Dolina, wyprzedzając ZS Ostróg i ZS Okręg II Lublin. Dalsze miejsca zajęli ZS Horochów, oddział Zrzeszenia Pracowników Banku Rolnego, oddział Łuck i Związek Rezerwistów Kiwerce¹⁶. W kategorii C (oddziałów ZS oraz stowarzyszeń wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego – dla osób w wieku 18–21 lat) I miejsce zajął oddział ZS Dubno, pokonując oddziały ZS Hoszcza i ZS WłodzimierzWołyński. Kolejne miejsca zajęły oddziały ZS w Kamieniu Koszyrskim, Kowlu, Klesowie, Łucku-Zamku, Rożyszczach i Krzemieńcu¹⁷.

W następnym roku (1936) w Marszu na Polską Górę zostały sklasyfikowane 62 drużyny w sześciu kategoriach¹⁸. Marsz odbył się na trasie stacja Maniewicze–Rarańcza–Wołczeczek–Polska Góra (23 km). Zawody marszowe miały miejsce w dniu 5 lipca i zostały przeprowadzone w pięciu kategoriach. Na półmetku, w Rarańczy, przewidziano 45-minutowy odpoczynek.

Każdy zespół składał się z 13 zawodników, z których I etap powinno ukończyć minimum 11 z nich, II etap zaś musiało ukończyć minimum 10 zawodników. Przy braku spełnienia tego warunku, zespół nie mógł zostać sklasyfikowany. Uczestnik Marszu na Polską Górę musiał posiadać minimum III klasę Odznaki Strzeleckiej (OS)¹⁹. Zawodnik posiadał na wyposażeniu m.in. czapkę danej organizacji wojskowej, bluzę i spodnie drelichowe (długie lub krótkie z owijaczami), płaszcz sukienny dla zespołów kategorii A, płaszcz sukienny lub brezentowy dla zespołów kategorii B i C, trzewiki lub buty, dwie koszule lub koszulki gimnastyczne, dwie pary onuc lub skarpet wełnianych, pas główny, dwie ładownice, chlebak, karabin używany w armii czynnej lub danej jednostce PW, menażkę, manierkę, łyżki, nóż kieszonkowy, ręcznik i mydło²⁰.

Po przybyciu na metę, każda drużyna wykonywała strzelanie – po 10 strzałów. Ze strzelania zwolniony był drużynowy. Dyskwalifikacja drużyny i jej wycofanie z dalszego kontynuowania zawodów mogło nastąpić m.in. w następujących przypadkach: zmiana ekwipunku, względnie wagi i obciążenia oraz pomoc w jego niesieniu (z wyjątkiem karabinu); bieg drużyny lub jej członków w zwartej kolumnie; zmiana zawodnika podczas marszu; ładowanie broni lub strzelanie poza obrębem strzelnicy; niestosowanie się do wskazówek lekarza; przeszkadzanie innym zawodnikom lub obcym drużynom w marszu; posługiwanie się środkami lokomocji; niesportowe zachowanie drużyny podczas marszu bądź postoju; pomoc ze strony osób obcych lub opiekuna na trasie marszu lub na strzelnicy²¹.

W kategorii drużyn wojskowych – drużyny wojskowe jednostek, KOP („bronie piesze”) – kategoria A1 – zwyciężył 3. Pułk Piechoty Legionów w Ja-

¹⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 32, с. 130.

¹⁷ Тамże.

¹⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 47, с. 123.

¹⁹ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 19, с. 37.

²⁰ Тамże, s. 37–38.

²¹ Тамże, s. 43.

rosławiu (532,5 pkt), pokonując KOP Ostróg (528 pkt) i 45. Pułk Piechoty Strzelców Kresowych Równe (524,5 pkt)²², natomiast w kategorii drużyn wojskowych – drużyny wojskowe jednostek, KOP („bronie jezdne”) – kategoria A2 – najlepszy okazał się 19. Pułk Ułanów w Ostrogu (484 $\frac{3}{4}$ pkt)²³. W rywalizacji oddziałów Związku Strzeleckiego, w kategorii powyżej 21 lat – kategoria B, zwyciężył ZS Janowa Dolina (503 pkt), II miejsce zajął ZS Kowel II (464,5 pkt), a III – ZS Równe (460 $\frac{3}{4}$ pkt)²⁴; w kategorii wiekowej 18–21 – kategoria C, najlepszy okazał się ZS Dubno (509 $\frac{3}{4}$ pkt), przed ZS Hoszczą (480 $\frac{3}{4}$ pkt) i ZS Janową Doliną (474 $\frac{3}{4}$ pkt)²⁵. W konkurencji w kategorii D (Policja Państwowa, Straż Graniczna, Kolejowe Przynsposobienie Wojskowe, Pocztove Przynsposobienie Wojskowe, Związek Rezerwistów) wygrał oddział Związku Rezerwistów (ZR) Włodzimierz (490 pkt), pokonując Kolejowe Przynsposobienie Wojskowe (KPW) Dubno (488 pkt) i ZR Równe (474 $\frac{1}{4}$ pkt)²⁶, natomiast w kategorii E (Związek Harcerstwa Polskiego, Katolickie Stowarzyszenia Młodzieży, Ochotnicze Straże Pożarne i inne) zwyciężyła drużyna Ochotniczej Straży Pożarnej (OSP) Kowel (474 $\frac{1}{4}$ pkt), przed OSP Dubno (454 $\frac{1}{4}$ pkt) i OSP Włodzimierz (453,5 pkt)²⁷. Wśród organizatorów zawodów marszowych należy wymienić S. Witczaka – zastępcę komendanta ZS Podokręgu Wołyń.

Zawody Marsz na Polska Górę w 1937 r. miały odbyć się w dniu 4 lipca. Marsz rozpoczynał się w Maniewiczach, przebiegał przez Rarańczę i Wołczek, a kończył na Polskiej Górze²⁸. Trasa marszu wynosiła 22,5 km i składała się z dwóch etapów. Pierwszy etap, o długości 15 km, rozpoczynał się w Maniewiczach, a kończył w Rarańczy. Według regulaminu marszu, czas na przebycie pierwszego etapu (kwalifikacyjnego) wynosił od 2 godz. 30 min. do 3 godz.

²² Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 2, с. 16; Kolejne miejsca zajęły: IV – 23. pp Włodzimierz, V – 43. pp Legionu Bajorczyków w Dubnie, VI – 44. pp SK Równe, VII – Szkoła Podchorążych Rezerwy 27. DP, VIII – II drużyna 24. pp Łuck, IX – 7. pp Chełm, X – 50. pp SK Kowel, XI – III drużyna 24. pp Łuck.

²³ Tamże. II miejsce – 21. Pułk Ułanów Równe, III – 2. Pułk Strzelców Konnych, IV – 13. pp w Równem.

²⁴ Tamże. IV miejsce – ZS Horochów, V – ZS Ostróg, VI – ZS Kiwerce.

²⁵ Tamże. IV miejsce – ZS Kamień Koszyrski, V – ZS Trościaniec, VI – ZS Kowel, VII – ZS Włodzimierz, VIII – ZS Łuck-Zamek, IX – ZS Rafałówka, X – ZS Szumsk, XI – ZS Ołyka, XII – ZS Wiśniowiec.

²⁶ Tamże. Kolejne miejsca zajęły drużyny: IV – ZR Kiwerce, V – ZR Janowa Dolina, VI – ZR Kowel, VII – KPW Kowel, VIII – Policyjny Klub Sportowy (PKS) Kowel, IX – ZR Powursk, X – ZR Luboml, XI – Przynsposobienie Wojskowe Lotnicze (PWL) Zabłocie, XII – KPW Zdobunów, XIII – ZR Rafałówka, XIV – Pocztove Przynsposobienie Wojskowe (PPW) Łuck, XV – ZR Łuck-Miasto, XVI – KPW Równe, XVII – ZR Dubno.

²⁷ Tamże. Kolejne miejsca zajęły drużyny: IV – OSP Warkowicze, V – OSP Zdobunów, VI – OSP Łuck, VII – OSP Jagodzin, VIII – OSP Tomaszgród, IX – OSP Orzew, X – OSP Równe, XI – Ochotnicza Drużyna Robotnicza Kiwerce, XII – Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Cumań.

²⁸ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 4, с. 2.

Drugi etap miał długość 7,5 km. Rozpoczął się w Rarańczy, natomiast kończył na Polskiej Górze. Pomiedzy etapami patrol korzystał z 60-minutowego odpoczynku. Po dotarciu do miejsca docelowego marszu, każda drużyna wykonywała strzelanie. Był to ostatni element zawodów marszowych. Każdy patrol składał się z 7 zawodników (w tym dowódca patrolu). Aby zespół mógł zostać sklasyfikowany, marsz musiało ukończyć co najmniej 6 zawodników patrolu. Uczestników zawodów podzielono na dwie kategorie: I kategoria – wojsko, KOP („bronie piesze i jezdne”), Policja Państwowa, Straż Graniczna; II kategoria A – Związek Strzelecki oraz inne organizacje sportowe przysposobienia wojskowego; II kategoria B – Związek Strzelecki oraz inne sportowe organizacje przysposobienia wojskowego²⁹.

Organizatorzy przewidzieli dla najlepszych patroli uczestniczących w Marszu na Polską Górę (w 1937 r.) szereg nagród, wśród których należy wymienić m.in.: Nagrodę Przechodnią Komendanta Naczelnego Związku Legionistów płk. dypl. Adama Koca za najlepsze wyniki w strzelaniach spośród organizacji społecznych; Nagrodę Przechodnią Dyrektora Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego za najlepsze wyniki marszu wśród drużyn wojskowych i KOP; Nagrodę Przechodnią Prezesa Wołyńskiego Okręgu Związku Legionistów płk. dypl. Aleksandra Myszkowskiego – za najlepsze wyniki marszu ze strzelaniem patrolu z najliczniej uczestniczącej w zawodach organizacji społecznej; Nagrodę Przechodnią Wołyńskiego Komitetu Obywatelskiego Uczczenia XX Rocznicy Walk Legionów Polskich pod Polską Górą i Kostiuchnowką – za najlepsze wyniki w marszu ze strzelaniem wśród wszystkich uczestniczących patroli; Nagrodę Przechodnią Związku Ziemi Wołyńska – dla zwycięskiego patrolu Związku Strzeleckiego kategorii przedpoborowych w marszu ze strzelaniem; Nagrodę Przechodnią Wołyńskiego Zjednoczenia Ukraińskiego – dla zwycięskiego patrolu wojskowego, względnie KOP w marszu ze strzelaniem na Polską Górę³⁰.

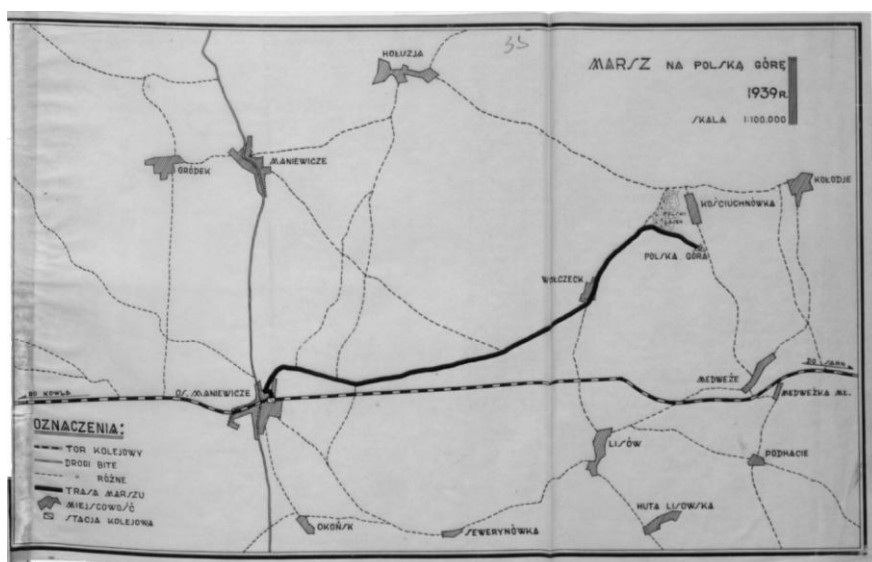
Dość liczny był udział drużyn (patroli) w zawodach odbytych w dniu 3 lipca 1938 r.³¹ W Marszu na Polska Górę udział wzięło 55 zespołów, wśród których należy wymienić 20 patroli wojskowych i KOP, 16 patroli ZS, 8 drużyn ZR, 9 drużyn OSP oraz 2 drużyny strażackie ze wsi Kostiuchnowka i Miedwieże. Mimo zaproszenia, w zawodach nie wzięły udziału drużyny Katolickiego Stowarzyszenia Młodzieży oraz Wołyńskiego Związku Młodzieży Wiejskiej (WZMW). Na zawodach obecni byli m.in. wojewoda wołyński – Aleksander Hauke-Nowak, zastępca dowódcy DOK nr II – płk dypl. Tadeusz Tarczyński, przedstawiciel Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Wojskowego (PUWFiPW) – płk Klementowski, dowódca piechoty dywizyjnej 27. Dywizji Piechoty – płk dypl. Gwido Kawiński, komendant II Okręgu ZS

²⁹ Tamże.

³⁰ Tamże, s. 9–10.

³¹ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 58, с. 1.

– mjr Jabłoński. Na metę na Polskiej Górze przybyła licznie miejscowa ludność, w tym dzieci i młodzież, w przeważającej części ukraińska³².

Fot. 2. Trasa Marsz na Polską Górę w 1939 r.

Źródło: Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 52, с. 35.

Zwycięzcami zawodów zostali: w kategorii I – 19. Pułk Ułanów Wołyńskich Ostróg (538 pkt); w kategorii IIA – ZR Janowa Dolina (534 pkt); w kategorii IIB – OSP Janowa Dolina (524,5 pkt)³³. Bardzo dobrze zaprezentowały się w zawodach drużyny wiejskie OSP Miedwieżje i OSP Kostiuchnówka. Wśród 16 drużyn, biorących udział w rywalizacji w kategorii IIA (ZS i inne stowarzyszenia, uczestnicy w wieku powyżej 21 lat) – na VII miejscu uplasował się patrol OSP Miedwieżje (514 pkt), natomiast na XIII – OSP Kostiuchnówka (499 pkt).

Zawody marszowe były wysiłkiem dość ciężkim – instrukcje zawodów (o czym wcześniej wspomniano) zawierały punkty dotyczące m.in. realizacji treningów (przygotowań wysiłkowych) w celu przygotowania się do Marszu na Polską Górę. Jak czytamy w „Sprawozdaniu służby ratowniczo-sanitarnej z Marszu na Polską Górę w dniu 3 lipca 1938 roku”,

Na punkt sanitarny dostarczono 12 osób wskutek udaru słonecznego. Z liczby tej znajdował się 1 z oddziału ZS Lubartów, 1 ze straży pożarnej Kołki, a reszta – wojskowi. [...] Jak ustaliłem, to drużyny wojskowe stawały do zawodów bez odpowiedniego treningu³⁴.

³² Tamże.

³³ Tamże, s. 19–21.

³⁴ Tamże, s. 6. Sprawozdanie zostało podpisane przez Naczelnego Lekarza Podokręgu Wołyń – dra Franciszka Ksoka.

Do Marszu na Polską Górę w zawodach rozegranych w 1939 r. zgłosiły się m.in. następujące drużyny: 19. Pułk Ułanów Wołyńskich Ostróg, 2. Pułk Strzelców Konnych Hrubieszów, 44. Pułk Strzelców Kresowych Równe, 45. Pułk Strzelców Kresowych Równe, KOP Polesie, OSP Dubno, OSP Janowa Dolina, OSP Klesów, OSP Kostiuchnówka, OSP Kowel, OSP Nowy Czartorysk, OSP Równe, PKS Kowel, ZR Janowa Dolina, ZR Powursk, ZS Rafałówka, ZS Bacon-Export Dubno, ZS Hołoby, ZS Hoszcza, ZS Janowa Dolina I, ZS Janowa Dolina II, ZS Kiwerce, ZS Krzemieniec, ZS Łuck-Zamek, ZS Równe I, ZS Równe II, ZS Zdołbunów³⁵. Zawody zostały przeprowadzone w dniu 2 lipca 1939 r.

W kategorii I (wojsko, KOP, Policja Państwowa) zwyciężyła drużyna 44. Pułku Strzelców Kresowych Równe (538,5 pkt), wyprzedzając 50. Pułk Piechoty Sarny (536 pkt), KOP Ostróg (531 pkt), KOP Polesie (530,5 pkt), KOP Sarny (528 pkt), 2. Pułk Strzelców Konnych Hrubieszów (522 pkt), 19. Pułk Ułanów Wołyńskich Ostróg (518,5 pkt), PKS Kowel (517 pkt), 7. Pułk Piechoty Legionów Chełm (359 pkt); w kategorii IIA (ZS i inne stowarzyszenia, uczestnicy w wieku powyżej 21 lat) najlepszy okazał się zespół ZS Janowa Dolina (536 pkt), za którym uplasowały się ZR Powursk (522,5 pkt), OSP Kowel (521,5 pkt), OSP Równe (520 pkt), OSP Kostiuchnówka (519 pkt), OSP Janowa Dolina (518,5 pkt); w kategorii IIB (ZS i inne stowarzyszenia, uczestnicy w wieku 18–21 lat), I miejsce zajęła drużyna ZS Bacon-Export Dubno (533 pkt), II miejsce – ZS Równe I (526,5 pkt), III – ZS Luboml (526,5 pkt), IV – ZS Kniahinin (524,5 pkt), V – ZS Rafałówka (524 pkt), VI – ZS Horochów (522,5 pkt)³⁶.

Podsumowanie

Zawody wojskowo-sportowe Marsz na Polską Górę realizowane były w latach 1934–1939. W 1934 r. rozegrano zawody w formule dwudniowej. Począwszy od 1935 zawody były przeprowadzane w ciągu 1 dnia (do 1939 r.). Należy zwrócić uwagę, iż w zawodach brała udział dość duża liczba drużyn – przykładowo w 1936 r. w zawodach sklasyfikowano 62 zespoły. W zawodach oprócz wojska, Korpusu Ochrony Pogranicza, Policji Państwowej, brały udział takie stowarzyszenia, jak: Związek Strzelecki, Związek Rezerwistów, Kolejowe Przy-sposobienie Wojskowe, Ochotnicza Straż Pożarna i inne. W organizację zawo-

³⁵ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 63, с. 8, 14–15, 20–24, 44, 48, 50–51, 54–55, 64, 66, 70–72, 74, 78–79.

³⁶ Державний архів Волинської області, фонд 129, опис 1, справа 63, с. 23, 83–85; A. Chmiel, *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego...*, s. 322; tegoż, *Wychowanie fizyczne i sport w Wojsku Polskim...*, s. 402. Drużyna ZS Dubno-Bacon wystąpiła w składzie: Mikołaj Gusiuk, Antoni Koprzywa, Stanisław Kurek, Jan Litwiński, Mieczysław Mojsiej, Aleksy Poturajew, Michał Sardyko i Jan Sowa.

dów zaangażowani byli głównie działacze Związku Strzeleckiego Podokręgu Wołyń. Warto jednak wskazać udział osób związanych z administracją państwową (osoby pełniące funkcję wojewody wołyńskiego) i PUWFiPW oraz przedstawicieli DOK nr II w Lublinie, wojskowych – dowódców jednostek z obszaru województwa wołyńskiego. W rywalizacji jednostek wojskowych, Policji Państwowej czy KOP, nie można wyróżnić drużyny, która w latach 1934–1939 byłaby najsilniejsza, natomiast w zmaganiach zespołów w innych kategoriach najmocniejsze były patrole ZS Dubno i ZS Janowa Dolina. Zawody były czynnikiem kształtującym i promującym tężyznę fizyczną, służyły realizacji celów przysposobienia wojskowego. Należy także podkreślić ich aspekt patriotyczny – upamiętniały walki Legionów Polskich w 1916 r. pod Kostiuchówką i Polską Górą.

Bibliografia

A. Źródła

I. Źródła archiwalne

Державний архів Волинської області, фонд 129.

B. Literatura

- Chmiel A., *Marsze wojskowo-sportowe Związku Strzeleckiego na Kresach Wschodnich II RP*, „Szkice Humanistyczne” 2015, nr 38 (3–4), s. 305–327.
- Chmiel A., *Marsz Szlakiem Mierosławskiego jako największe zawody sportu marszowego w Wielkopolsce w II RP*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2015, t. 14, nr 2, s. 61–72; <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2015.14.16>.
- Chmiel A., *Wychowanie fizyczne i sport w Wojsku Polskim 1918–1939*, Wyższa Szkoła Społeczno-Przyrodnicza im. Wincentego Pola, Lublin 2017.
- Małolepszy E., *Wychowanie fizyczne i sport w działalności Związku Strzeleckiego na wsi w latach 1919–1939. Zarys problematyki*, [w:] Urniaż J. (red.), *Szkice z historii sportu i sprawności fizycznej*, Olsztyńska Szkoła Wyższa im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2009, s. 65–76.
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., *Wychowanie fizyczne i sport w Łucku i w powiecie łuckim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 2, s. 45–61, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.14>,
- Małolepszy E., Drozdek-Małolepsza T., Bakota D., Tsos A., *Wychowanie fizyczne i sport w Równem i w powiecie rówieńskim w latach 1921–1939. Zarys problematyki*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura Fizyczna” 2017, t. 16, nr 3, s. 69–84, <http://dx.doi.org/10.16926/kf.2017.16.27>.

Zaborniak S., *Kultura fizyczna ludności ukraińskiej na ziemiach polskich (1868–1939)*, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów 2007.

Zakrzewska A., *Związek Strzelecki 1919–1939. Wychowanie obywatelskie młodzieży*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2007.

Вацева О., *Нариси з історії західно-українського спортивного руху*, Львів [2014].

Вільчковський Е., Вольчинський А., Козіброцький С., *Стан фізичного виховання на Волині в 1920–1930 роках*, „Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві”, зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. Ун-т ім. Лесі Українки., Луцьк, 2016, №4 (36), с. 11–18.

March on Polska Góra as an Example of a Military and Sporting Competition in Volyn (1934–1939)

Abstract

Aim of the study. The aim of the study has been to present the March on Polska Góra as an example of a military and sporting competition in the years 1934–1939. In 1934 the marching competition was organised in its new form – instead of the “Star-Shaped March on Polska Góra” the “March on Polska Góra” in its two-day cycle was restored. Starting from 1935 the 1-day marching competition was held. Based on these principles the competition of March on Polska Góra was held until 1939. **Materials and methods.** Source materials included archival and printed sources as well as literature. The following methods have been used: analysis of historical sources, induction, deduction, synthesis and a comparative method. **Results.** The paper presents the origins of the marching competition in Volyn dating back to 1920s. The organization and route of the competition have been presented together with the results of the March on Polska Góra in the years 1934–1939. The marching competition participants were mainly the teams of units of the Polish Army and the teams of Polish social organizations and societies of a military-training character, as well as sports clubs. **Conclusions.** The competition March on Polska Góra was organized every year and lasted one or two days, in June or in the 1st decade of July. They constituted not only a factor shaping physical activity, but also a practice of physical fitness in the form of military training. Its participants included army squads and teams of societies and organizations, among others Catholic Youth Association, Railway Military Training, Post Military Training, Air Military Training, Voluntary Fire Brigades, Shooting Association and Association of Reservists, mainly from the area of the 2nd Headquarters of Corps District.

Keywords: marching competition, March on Polska Góra, Volyn, years 1934–1939.